Przegląd Kościelny

Nr. 7. Poznań, 18 Sierpnia 1881. **Rok III.**

„Przegląd Kościelny" wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 m., dla Galicyi i Austryi 1½ flor., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiej Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA

PAPAE XIII

ALLOCUTIO

habita

die IV Augusti MDCCCLXXXI ad S. R. E. Cardinales in aedibus Vaticanis.

Venerabiles Fratres!

Convocare ad Nos maturavimus amplissimum Collegium Vestrum, ut de creandis Episcopis acturi oblata opportunitate uteremur ad significandum Vobis animum Nostrum doloremque impertiendum haud multis ante diebus susceptum ob res atrociter nefarieque in Urbe actas, cum Pii IX f. r. Decessoris Nostri cineres efferrentur. De quo quidem facto inopinato et indigno dilectum Filium Nostrum Cardinalem a negotiis publicis ad Europae principes referre imperavimus, re recenti. Nihilominus allata magno Decessori Nostro iniuria et pontificia violata dignitas Nos hodierna die vocem promere omnino iubent, ut animi Nostri sensa a Nobismetipsis publice confirmentur, intelligantque catholicæ gentes omni, qua possumus, ratione et memoriam viri sanctissimi vindicatam, et maiestatem Pontificis maximi per Nos esse defensam.

Pius IX. ut probe nostis, Ven. Fr., corpus suum in Basilica Laurentiana extra pomerium condi iussit. Itaque cum supremam eius voluntatem hac in re perfici oporteret, monitis iis qui securitatem publicam tueri debent, constitutum fuerat, ut ex Basilica Vaticana corpus aveheretur silentio noctis, eoque tempore quod esse solet maxime quietum. Item ducendum funus esse placuit non eo apparatu qui pontificiae dignitati Ecclesiaeque institutis conveniret, sed quem præsens romanæ urbis conditio sineret. Verum eius rei vulgatur repente fama Urbe tota: quare populus romanus beneficiorum ac virtutum tanti Pontificis memor, sponte demonstrat, velle se parenti publico obsequium pietatemque supremam testificari. Quod quidem grati et amantis animi testimonium plane futurum erat populi romani gravitate et religione dignum, cum nihil aliud esset propositum quam aut funus decenter prosequi, aut, qua incederet, frequentes ac venerabundos adesse.

Ad constitutam diem horamque pompa funebris e templo Vaticano processit, ingenti multitudine ex omni civium ordine per compita perque vias circumfusa. Magnus piorum hominum numerus circa feretrum, maior pone comitabatur, incessu pacato et gravi. Ab his quidem aptas tempori preces fundentibus nec vox nec significatio ulla extitit, quæ lacessere quemquam, aut turbas quoquo modo ciere posse videretur. Sed ecce vel a principio non ignota flagitiosorum manus incompositis clamoribus lugubre officium perturbare. Mox aucto numero et audacia, ingeminare terrores ac tumultus, rebus sanctissimis maledicere, spectatissimos viros sibilis conviciisque accipere: vultuque et voce et ira minaces circumvenire hostiliter lugubrem comitatum, et verberibus saxisque certatim petere. Immo, quod nulla barbaria tentavisset, ne reliquiis quidem Pontificis sanctissimi pepercerunt. Non modo enim nomen Pii IX contumeliose appellatum, sed in currum quadrigarum, quo reliquiæ vehebantur, coniecti lapides, pluriesque inclamatum, proiiciendos inhumatos cineres. Continuatumque longo viarum tractu, duarum horarum spatio, turpe spectaculum. Quod si non ad extrema ventum est, moderationi eorum tribuatur, qui quamvis omni vi petulantiaque lacessiti iniurias patienter ferre maluerunt, quam ullo modo sinere ut inter illud pietatis officium funestiora contingerent.

Haec facta nota omnibus et publicis confirmata monumentis dissimulare aut denegare ii, quorum interest, nequicquam conantur: eadem, quocumque fama nuntiavit, non modo catholicarum gentium animos moerore compleverunt, sed liberrimam indignationem cunctorum hominum moverunt, apud quos valet humanitatis nomen. Undique commeant ad Nos quotidie litteræ labem dedecoris et immanitatem sceleris exsecrantium.

Sed maximam sollicitudinem animique angorem Nobis ante alios attulit casus nefarius et gravis. Quoniam autem officio impellimur, ut maiestatem Pontificatus romani verendamque Decessorum Nostrorum memoriam tueamur, idcirco teterrimum facinus in conspectu Vestro, Ven. Fr., conquerimur et deploramus, illatamque expostulamus iniuriam, cuius ad eos culpa pertinet, qui nec iura religionis nec civium libertatem adversus impiorum hominum furorem defenderunt. Atque ex hoc ipso perspiciat catholicus orbis quanta Nobis in Urbe securitas relinquatur. Cognitum perspectumque erat, coactos Nos esse ad asperam multisque de causis non ferendam conditionem: hanc tamen recens eventus, de quo loquimur, magis patefecit atque illustravit, simulque ostendit, si acerbus Nobis est rerum præsentium status, acerbiorem esse expectationem reliquarum. Quod si evectos per Urbem Pii IX cineres indignissimæ perturbationes maximique tumultus consecuti sunt, quis præstare queat, non eamdem improborum futuram audaciam, si Nos incedere convenienter dignitati Nostræ per Urbem spectarent? Praesertim si datam sibi causam putarent, quod Nos officium coegisset aut latas in Urbe leges non iustas damnare, aut quicquam aliud publice non iure gestum reprehendere. Quapropter magis magisque intelligitur, non alio modo Nos Romæ nunc posse consistere quam in aedibus Vaticanis captivos. Immo si quis attente certa indicia consideret, quæ passim erumpunt, simulque cogitet, aperte coniuravisse sectas in excidium catholici nominis, non sine causa affirmari potest, adversus Ecclesiam Christi et Pontificem maximum, fidemque avitam Italorum perniciosiora consilia maturari.

Nos quidem ad istos ingravescentis certaminis gradus diligenter, uti debemus, attendimus: eodemque tempore quid Nobis ad defensionem maxime expediat ponderamus. Spe omni in Deo posita, dimicare summa contentione certum est pro incolumitate Ecclesiæ, pro libertate Pontificis, pro iuribus et maiestate Sedis Apostolicæ: in eoque certamine nec labores fugere, nec difficultates reformidare. Neque propugnaturi soli sumus, quoniam virtuti constantiæque Vestræ, Ven. Fr., plurimum in omnes partes confidimus. Ac non levi etiam vel solatio vel adiumento est voluntas et religio Romanorum, qui multis insidiis circumventi

atque omnibus artibus sollicitati, tamen in obsequio Ecclesiæ, in fide Pontificis maximi singulari fortitudine perseverant, nullumque locum prætermittunt demonstrandi quam alte eas virtutes insculptas animo retineant.

De Hierarchia ecclesiastica instituta in Bosnia et Erzegovina.

Interea vero, quamquam in summis iis, quas diximus, et temporum et rerum difficultatibus versemur, tamen muneris Apostolici memores, operam Nostram in re catholica vigilanter administranda collocare, quantum licet, non praetermittimus; atque adiuvante studium Nostrum summa Dei benignitate, christianarum gentium utilitati servire pergimus. Quam ad rem libentes commemoramus hoc loco collatas nuper in Bosniam et Erzegovinam curas. Cum enim valde cuperemus rem sacram in iis regionibus melius ordinare firmiusque stabilire, communicatis cum carissimo in Christo Filio Nostro Francisco Iosepho Austriæ Imperatore et Hungariæ rege apostolico consiliis, hierarchiam ecclesiasticam in iis provinciis constituendam curavimus. Huius rei causa sedem urbis Seraiensis, quæ Bosniensium urbium princeps habetur, Archiepiscopali et Metropolitana dignitate auximus, ac Verhbosnensem appellari iussimus: eidemque sedes episcopales tres, nempe Banialucensem, Mandetriensem seu Dumniensem, Mercanensem et Tribuniensem Ragusini Episcopi administrationi concreditam, tamquam provinciales adsignavimus et addiximus, earumque sedium Episcopos Archiepiscopi Verhbosnensis suffraganeos futuros decrevimus. Mandavimus porro, Vener. Fr., ut exemplaria Apostolicarum Litterarum, quas de ecclesiastica hierarchia in memoratis regionibus constituta in lucem edi iussimus, Vobis tradantur, ut ex iis varias rerum sacrarum in iis locis vices, et totam rei a Nobis gestæ rationem intelligatis.

Hanc providentiæ rationem a Nobis initam eo certe valituram confidimus, ut inter Slavorum populos, qui lucem diligunt, gloriosis eorum Apostolis et Patronis cælestibus suffragantibus, Christi religio ampliora incrementa suscipiat, ac tamquam ex fecundo semine læta salutis seges, Dei gratia fovente, succrescat ac floreat.

Confirmatio electionis Patriarchae Ciliciensis Armeniorum.

Nunc pergratum est referre ad Vos, Ven. Fr., de recenti cooptatione Patriarchæ Ciliciensis Armeniorum. Etenim luctuoso illo, quod nostis, fere sublato dissidio, patriarchali se dignitate sponte abdicavit Venerabilis Frater Antonius Hassun, cui ob laborum ac virtutum merita romanæ purpuræ honorem deferendum censuimus. Quamobrem providimus, ut Venerabiles Fratres Episcopi Armenii in Synodum congregati novum Patriarcham eligerent seu postularent. Coortis ex inopinato difficultatibus, rem distulerunt; sed tandem synodali conventu habito in æde honori sancti Nominis Deiparae sacra, die sexta superioris mensis, Venerabilem Fratrem Stephanum Azarian, Archiepiscopum Nicosiensem in part. inf., Patriarcham Ciliciensem, Petri X nomine appellantes, maiore suffragiorum parte renunciarunt. Iidem deinde Episcopi litteris die octava superioris mensis ad Nos datis, suae observantiæ testibus, omnia a se in hac electione gesta Nobis significarunt; atque intelligentes Patriarchalem dignitatem, omnem vim et firmitatem suam a beato Petro Apostolorum Principe accipere, qui divina ordinatione agnis et ovibus praepositus, *claves regni caelorum communicandas ceteris solus accepit* (S. Optat. Milev. I. VIII), a Nobis, ut par erat, per preces postularunt, ut Synodalem electionem Apostolica Nostra auctoritate confirmare vellemus. Id pariter suppliciter Nos rogavit Venerabilis Frater Stephanus Azarian Patriarcha electus seu postulatus, qui epistola ad Nos missa die octava superioris mensis, una cum formula professionis fidei a se subscripta, quam ad formam ab Urbano VIII propositam coram Sinodo edidit, obsequii et devotionis sensus erga hanc Apostolicam Sedem luculenter exposuit, et in eius fide et auctoritate se perpetuo futurum declaravit. Firma itaque fiducia est Nobis, Ven. Fr., eumdem Patriarcham electum seu postulatum, qui in varietate munerum quæ gessit, observantiæ erga Romanam Ecclesiam, peritiæ in rebus agendis, constantiæ in catholica unitate tuenda perspicua argumenta semper exhibuit, omnem operam daturum, ut in eo amplissimo gradu quem obtinet, omnibus boni Pastoris partibus tum verbo, tum exemplo, tum studio in animarum salute quærenda fideliter satisfaciat. Hac fiducia erecti, de consilio Nostræ Congregationis Fidei Propagandæ Orientalium Ecclesiarum negotiis præpositæ, precibus eiusdem electi seu postulati Patriarchæ et Coepiscoporum eius annuendum censuimus, et eumdem Stephanum Azarian in Patriarcham Ciliciæ Armeniorum Apostolica Nostra auctoritate confirmandum et canonice instituendum decrevimus.

Itaque auctoritate Omnipotentis Dei, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra confirmamus et approbamus electionem seu postulationem a Venerabilibus Fratribus Episcopis Armeniis Ciliciæ factam de persona prædicti Archiepiscopi Stephani Azarian, quem absolvimus a vinculo quo tenebatur Ecclesiae Nicosiensi in part. inf., ac transferimus ad Patriarcalem Ecclesiam Ciliciæ Armeniorum, præficientes eum Patriarcham et Pastorem eidem Patriarchali Ecclesiæ, prout in Decreto et Schedula consistorialibus exprimetur, contrariis quibuscumque non obstantibus. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Błogosławiony Piotr Kanizyusz w Polsce.

Niemcy katolicy i Szwajcarowie ubiegają się z zapałem, godnym wszelkiego uznania, w składaniu hołdów i czci dla swego wielkiego apostoła błog. Piotra Kanizyusza, święcąc w miesiącu bieżącym 300-letni jubileusz założenia przez niego Stowarzyszeń młodzieży pod wezwaniem Najśw. Maryi, w których tyle dusz znalazło bezpieczeństwo i obronę swéj wiary i czystości obyczajów. I słusznie, bo mąż ten prawie boskich darów ducha i niezrównanéj uczoności, znakomity filozof i głęboki teolog, wymowny kaznodzieja, doradzca papieży i biskupów, książąt i możnych, wszystkich swych sił i zdolności, stanowiska i wpływów używał, aby zagrożoną przez herezyą Lutra i innych nowatorów wiarę katolicką nieskażoną w sercach zachować. Działanie swe apostolskie, wieńczone cudownemi skutkami, rozciągał po całym obszarze ówczesnych dzierżaw cesarstwa niemieckiego, przebiegając miasta i sioła od Kolonii do Pragi, w Niemczech, w Austryi, Czechach i Szwajcaryi, okazując się wszędzie prawdziwym, wybranym przez Opatrzność Bożą apostołem, ku sprawieniu w tych krajach zbawiennéj naprawy obyczajów i wznowieniu koniecznéj, potrzebom czasu odpowiedniéj karności kościelnéj. Nie wielu znalazłoby się ludzi w historyi, którzyby tyle byli wpłynęli na duchowe odnowienie wieku swego, ile to uczynił Kanizyusz przez swoją naukę i przykład życia świątobliwego, przez opowiadanie słowa Bożego po wsiach i miastach, przez zakłady naukowe tak wyższe jak elementarne, które sam założył i zorganizował, a któremi zasłużył sobie prawdziwie na imię historyczne i wdzięczną pamięć u ludów, które przez jego pracę skarb wiary zachowały. Przedewszystkiem zaś niezmierne usługi oddał sprawie katolickiéj w Niemczech przez swe katechizmy większy i mniejszy, które aż do połowy przeszłego wieku używane były do nauki religii we wszystkich szkołach ludowych, i trudno przyznać, by lepsze były te, któremi je późniéj zastąpiono. Jako katecheta w pismach i czynach niepożyty postawił sobie pomnik. Dla uczonego teologa soboru Trydenckiego, dla słynnego z porywającéj wymowy kaznodziei, dla wielkiego profesora najmilszem było zajęciem uczenie katechizmu dzieci. Podziwiamy go, jak najgłębsze prawdy po prostu i zrozumiale im wykłada, jak ich uczy odmawiać Ojcze nasz, Zdrowaś Maryo, Wierzę w Boga itd., jak jeszcze w zgrzybiałym wieku studya katechetyczne podejmuje, aby lepiéj

i pożyteczniéj prawd wiary uczyć, stara się wszystkiemi sposobami być zrozumiałym dla najmniejszych i najsłabszych, jak dla wypoczynku pisze modlitwy dla dzieci i małe katechizmy urządza, by czytanie ich i uczenie ułatwić. I to mąż, który w zakonie Jezuitów wysokie zajmował stanowisko, bo przez św. Ignacego pierwszym zamianowany prowincyałem (1556) swego zakonu w Niemczech, w hierarchii kościelnéj wysokie piastował dostojeństwa, gdyż dyecezyą wiedeńską zarządzał cztery lata (od 1555—58), którego słów z katedry profesorskiéj z uwielbieniem słuchała młodzież na uniwersytetach w Ingolstadzie, Wiedniu, Pradze, Augsburgu, Dylindze, Inspruku, którego cesarz Ferdynand w wysokiem miał poważaniu i w każdym ważniejszym wypadku rady jego zasięgał.

Nie mamy zamiaru opisywać tu obszernie i szczegółowo bogatego w czyny żywota tego świętego i wielce zasłużonego dla Kościoła męża, gdyż zapewne znane jest każdemu, lecz mniéj niezawodnie znany jest fakt i szczegół, interesujący nasz naród, szczegół, za który i Polska we wdzięcznéj pamięci chować powinna imię błog. Kanizyusza. Jest to jego poselstwo do Polski, podjęte w r. 1558 z polecenia Papieża Pawła IV, w towarzystwie nuncyusza, celem zapobieżenia szerzeniu się u nas herezyi*).

Już za Zygmunta Starego wciskało się do Polski nowatorstwo wszystkiemi drogami i znajdowało poparcie i opiekę tak w duchowieństwie jak i możnych panach, a za Zygmunta Augusta tak się wzmogło i rozwinęło pod najrozmaitszemi postaciami luteranizmu, kalwinizmu, nauki braci czeskich, aryanizmu, w taką urosło butę i tyranizować poczęło króla, konstytucyą, że się naprawdę obawiać poczęto, aby cały naród nie odpadł od wiary. Znane są z historyi sromotne sceny, wyprawiane na sejmach przez heretyckich możnowładzców, szlachtę i księży odstępców, jak Orzechowski, słabość i chwiejność króla, który nie umiał i nie chciał powściągać zapędów heretyckich, a rozporządzeń wydanych skutecznie nie przeprowadzał, znaną jest słabość Biskupów, z których niejeden, jak Drohojowski, biskup kujawski i Uchański, późniejszy prymas, jawnie sprzyjali nowowierstwu. Misya nuncyusza Lippomaniego, Biskupa Werony w r. 1855, który surowością i brakiem taktu wszystkich sobie zniechęcił, spełzła na niczem. Synody prowincyalne, dość często zbierane, nie wiele mogły zdziałać; duchowieństwo zresztą w tych czasach, szczególniéj wyższe, nie odznaczało się wcale zapałem religijnym, o dobro religii i całość Kościoła nie dbało, tylko o znaczenie i dochody, a dostępując w niekanoniczny sposób swych dostojeństw, nie mogło mieć téj siły moralnéj, jaką daje sumienie w wykonywaniu praw Kościoła. Gorliwość pojedyńczych członków episkopatu, jak Zebrzydowskiego, krakowskiego Biskupa i młodego Biskupa warmińskiego Hozyusza łamała się w twardych i ciężkich zapasach. A tymczasem protestanci mnożyli się, organizowali, na zebrania się zwoływali, aby, jednocząc się pomiędzy sobą, tym silniéj owładnąć mogli kraj cały. Powstała myśl oderwania Kościoła polskiego od Stolicy Ap. i utworzenia z niego narodowego Kościoła. Na dobitek pomiędzy królem a Papieżem wybuchł zatarg o obsadzenie katedry kujawskiéj po śmierci Drohojowskiego. Król zamianował dotychczasowego Biskupa chełmskiego, Jakóba Uchańskiego na tę stolicę, lecz Papież odmówił stanowczo swego potwierdzenia, pomimo przedstawień króla i Hozyusza. Z drugiéj strony zwłoka w zatwierdzeniu koadjutoryi arcybiskupstwa gnieźnieńskiego dla podkanclerzego Przerębskiego, którego o brak energii pomawiano, żądanéj przez prymasa Dzierzgowskiego a popieranéj przez króla, rozjątrzyła tegoż do tego stopnia, że gdy Papież zabronił kapitule włocławskiéj dopuszczać nominata Uchańskiego do objęcia dóbr i dochodów, król wydał rozkaz, aby się nie ważyła tego czynić. Takie odpieranie króla oporu uporem kazało się w Rzymie obawiać, żeby się nie posunął do jakich dla katolicyzmu szkodliwych przedsięwzięć, tem bardziéj, że mający się zebrać sejm pewnieby go do tego zachęcał. Niebezpieczeństwo, które znajdujący się w Rzymie archidyakon kaliski, Franciszek Krasiński przedstawiał, skłoniło Pawła IV, że wysłał na zbliżający się sejm w r. 1558 nuncyusza Biskupa dyecezyi Satryano (Sutri) Kamilla Mentuati, a do towarzystwa dodał mu dwóch Jezuitów: bł. Kanizyusza i Teodoryka Gerardi. Nuncyuszowi polecono starać się 1, o porozumienie się co do nominacyi Uchańskiego i Przerębskiego; 2, aby żadne szkodliwe uchwały nie zapadły przeciw religii katol. na sejmie; 3, znosić się z Biskupami, zachęcać ich do gorliwości i jedności. Chcąc zaś dla misyi téj usposobić korzystnie króla, zrobił mu Papież jedno ustępstwo, bo upewniony przez Hozyusza, że Przerębski najzupełniéj jest godnym katedry arcyb., zatwierdził już po wyruszeniu nuncyusza w podróż jego koadjutoryą z prawem następstwa w pierwszych dniach listopada 1858 r. W Wiedniu umarł O. Gerardi; w jego miejsce wzięto za towarzysza O. Domenico Mengini.

We wrześniu wyruszyło poselstwo z Rzymu przez Wiedeń do Polski. Do Krakowa przybył bł. Kanizyusz dnia 12 październ., polecony królowi przez cesarza Ferdynanda. W Krakowie krótki czas bawiąc, podawał Biskupowi krak. Filip. Padniewskiemu środki najskuteczniejszego zwalczania herezyi. Z Krakowa pospieszywszy do Łowicza, widział się z prymasem Mikołajem Dzierzgowskim, który mu obiecał sprowadzić zakon Jezuicki do kraju i z własnych funduszów założyć dwa kolegia: w Poznaniu i Gnieźnie. Niespodziana prymasa śmierć przeszkodziła spełnieniu obietnicy. Następca Dzierzgowskiego prymas Przerębski te same co poprzednik czynił mu obietnice i żądał, aby z jenerałem Laynezem się zniósł i z kilkunastu członkami osiedlił się w Łowiczu. Ze sejmu piotrkowskiego donosił bł. Kanizyusz do Rzymu, że nie robi sobie wielkich nadziei, aby zdolano wiele dla Kościoła zrobić tak z powodu chwiejności króla Zygmunta Augusta, jak nieudolności większéj części Biskupów polskich, więcéj o wygody swoje, aniżeli o zbawienie owieczek dbałych, i którzy przez niewiadomość pozwalają często na rzeczy, wprost przeciwne prawom Bożym i kościelnym. Podczas sejmu heretycy bezkarnie, pisze daléj, odprawiają swe nabożeństwo, a ich herszt wojewoda wileński (Mikołaj Radziwiłł), gdy się zbliżał ze świtą wielką do Piotrkowa, nawet przez Biskupów katol. uroczyście był przyjmowany (list z Piotrkowa 17 grudnia 1558). Działanie swoje na sejmie zaczął Kanizyusz od zdwojenia modłów do Boga, aby rzeczy na dobre obrócił; sam na tę intencyą odprawił 30 Mszy św., do tegoż nakłonił nuncyusza i spowodował klasztory swego zakonu Niemiec i Włoch, aby zanosiły modły do Boga za sprawę Kościoła w Polsce. Nadto na ten cel umartwienia nowe sobie zadawał, Biskupom dodawał odwagi do śmiałéj obrony praw Kościoła, i dwa dzieła Hozyusza: o Komunii pod jedną postacią i o celibacie księży kazał na nowo przedrukować w wielkiéj ilości egzemplarzy i w znacznéj liczbie między posłów na sejm rozrzucił, ponieważ słyszał, że miano zamiar te dwa punkta na sejmie poruszyć. Sejm burzliwy trwał trzy miesiące. Zuchwałość heretyków do tego stopnia się posunęła, że wnosili o wyrzucenie Biskupów z senatu. Staraniom nuncyusza i bł. Kanizyusza udało się: 1) udaremnić żądania heretyków, aby zwołano do Krakowa synod narodowy, na którymby każdy mógł swoje zdanie w przed-

*) Wiadomość o tem wyjmujemy z biografii bł. Kanizyusza, napisanéj głównie na podstawie jego listów, zachowanych u Jezuitów przez O. Giuseppe Booro S. J. pod tyt.: *Vita del Beato Pietro Canisio della Compagnia di Gesù detto l'Apostolo della Germania. Libri sei.* Roma, coi typi della Civiltà Cattolica 1864 — napisanéj i wydanéj w roku, w którym Kanizyusz w poczet błogosławionych został zaliczony przez Pap. Piusa IX.

miocie religii wypowiedzieć i aby im zatwierdzono posiadanie kościołów i beneficyów katolikom zagrabionych; 2) przeprowadzić, żeby nie ukrócono żadnego prawa Biskupów i Kościoła. Nie wiele to było, ale i z tego w danych warunkach był zadowolony bł. Kanizyusz, jak to pisze w liście z Piotrkowa 10 lutego 1589. Sejm nie postanowił nic niekorzystnego przeciwko Kościołowi katol.; heretyków zbyto czczemi obietnicami, że spory religijne załatwione będą później. Rezultat ten po tak burzliwem występowaniu zwolenników nowatorstwa jest uderzający i przypisać go w wielkiéj części trzeba zasłudze bł. Piotra, jego modlitwom i zabiegom. Pobyt zatem jego w Polsce stanowi piękną kartę historyi naszéj.

W dziele wspomnianem znajdujemy także wzmiankę o bliskich stosunkach bł. Piotra z Kardynałem Hozyuszem, który, poznawszy ucznia św. Ignacego z wielkich zalet duszy i żarliwości o dobro Kościoła i całość wiary, oceniając dobrze jego potężny wpływ na umysły w Niemczech, pragnął jego pomocy w wielkiem dziele odrodzenia Kościoła przez sobór powszechny. W r. 1560 na żądanie Hozyusza, który podówczas był nadzwyczajnym legatem Stolicy Apost. w Wiedniu, aby skłonić cesarza Ferdynanda do kontynuacyi soboru, był mu Kanizyusz dodany jako teolog i razem z Hozyuszem wpłynął na cesarza, że tenże się zgodził na otwarcie soboru powszechnego w Trydencie, na czem Papieżowi Piusowi IV dla dobra Kościoła tak bardzo zależało. W zbiorze listów Hozyusza do różnych osób, zebranych i wydanych przez ks. St. Reszkę, znajdujemy list Hozyusza do bł. Piotra, przebywającego wówczas w Augsburgu, z 10 lut. 1862, wzywający go, aby książąt niemieckich nakłaniał do udziału w soborze. Kanizyusz sprawował nadto przez dwa miesiące przy Hozyuszu, który był jednym z legatów pap. soboru, urząd teologa.

Jeszcze z jednym z wielkich synów Polski miał błog. Piotr, według jego biografa Boero, ścisłe związki i to ze św. Stanisławem Kostką. On to przyjął anielskiego młodzieniaszka w r. 1567 w Dillingen do zakonu, a posełając go do Rzymu, poleca go jenerałowi św. Franciszkowi Borgiaszowi jako „probo, studioso e nobile giovinetto polacco“ i mówi o nim: „nos de illo praeclara speramus.“ W dziesięć miesięcy później, będąc w Rzymie, na jeneralnéj Kongregacyi zakonu, był bł. Kanizyusz świadkiem świętéj śmierci św. Stanisława Kostki.

Cenzura kościelna
pod względem pism i książek.

(Ciąg dalszy).

5. To wszystko okazuje nam w ogólnych rysach troskliwość Kościoła, jaką się zawsze odznaczał w straży nad czystością i nieskażeniem nauki, podawanéj ludzkości jako pokarm duchowy. Ogólne te środki okazały się jednakże wnet, mianowicie odkąd t. z. reformatorzy zatrutemi pismami swemi świat zarzucać poczęli, niewystarczającemi; okazało się, że potrzeba spisu wyraźnego najniebezpieczniejszych z tych pism, gdyż tylko w ten sposób można było przestrzedz wiernych przed niemi. Pierwszy taki spis spotykamy we Flandryi, Francyi, Hiszpanii i na synodzie kolońskim (1549). Za niemi poszedł i Rzym, a Papież Paweł IV rozkazał najuczeńszym teologom, aby sporządzili ogólny spis taki, którego drugie dopiero wydanie w r. 1559 publikowano. Spis ten to **pierwszy indeks librorum prohibitorum.** Obejmował on trzy rodzaje książek, a każdy z nich ułożono porządkiem alfabetycznym. Pierwsza klasa obejmowała imiona właściwych autorów i szerzycieli przewrotnych błędów i wszystkich ich pism; druga podawała książki znanych autorów, wymierzone przeciw wierze prawdziwéj i dobrym obyczajom; trzecia książki nieznanych autorów podobnéj treści, uporządkowano alfabetycznie wedle tytułów. Sobór Tryd. na sesyi 18 (1562) przejął ten indeks Pawła IV, postanowił komisyą, z 18 członków się składającą, których zebrał ze wszystkich prawie narodowości, i polecił jéj dokonanie rewizyi tego spisu, postawienie reguł ogólnych co do indeksu, aby ułatwić przez to nauce używanie książek, usuwając od wszystkich niebezpieczeństwo popadnięcia w błąd i herezyą. Tu początek tak zwanych reguł indeksu. Papież Paweł IV publikował nowy ten indeks z regułami w bulli *Dominici gregis custodiae* 24 marca 1564. Na końcu téjże bulli rozkazał on mocą władzy apostolskiéj wszystkim wiernym miejsc wszystkich, aby przyjęli ten indeks i do wszystkich jego reguł się zastosowali, a zakazał wyraźnie, aby nikt czy z duchownego, czy też ze świeckiego stanu nie czytał i nie przechowywał u siebie żadnéj książki wbrew zakazowi indeksu pod karą ekskomuniki i zagroził, że gdyby ktoś czytał albo przechowywał inne zakazane książki, popełniłby grzech ciężki i zasłużyłby na karę, którą Biskup winien wymierzyć. — W późniejszym czasie aż do Benedykta XIV indeks i cały skład jego różnym ulegał zmianom. Benedykt XIV wydał w r. 1753 bullę sławną *Sollicita,* w któréj z wielką przezornością i oględnością nakreślił reguły co do krytyki książek niebezpiecznych i zgubnych, a w r. 1758 wydał nowy indeks z osobną bullą, w którym uzupełnił dawniejsze jego wydania. Na końcu tego indeksu umieścił dodatek bardzo ważny, w którym bliżéj oznaczył pewne rodzaje książek, podlegających w ogóle zakazowi, a objął nim przedewszystkiem książki wydane przez heretyków, pisma jansenistyczne, broniące pojedynku, paszkwile i rytuały, podające benedykcye i dodatki, nie uznane przez Kongr. Obrzędów. Było to ważne o tyle, że indeks nie mógł pomieścić szczegółowo wszystkich książek wszystkich krajów i języków. Odtąd nie podlegał indeks żadnym ważniejszym zmianom.

Jak go dzisiaj mamy, składa się on z dwóch części. Pierwsza obejmuje ogólne dekreta, zakazujące książek pewnego rodzaju i przepisy pewne co do druku nowych pism, a mianowicie: regulae indicis postawione z rozkazu Trydenckiego Soboru; observationes Pap. Klemensa VII do 4éj i 9éj reguły; observationes Aleksandra VII do 10éj reguły; instrukcyą Klemensa VIII do reguł indeksu; konstytucyą *Sollicita* Benedykta XIV; jego dekreta co do książek zakazanych, w indeksie imiennie nie przytoczonych; mandatum Leona XII z 26 marca 1825 i z 7 stycznia 1836. — Część druga podaje katalog zakazanych imiennie książek ułożony alfabetycznie, ale już nie w trzech oddziałach, jak to podał indeks Aleksandra VII, gdyż Benedykt XIV pozwolił odstąpić od téj praktyki. Wielkie znaczenie mają dla nas one dziesięć reguł indeksu, które przypomniał Pap. Leon XII Biskupom w tak zwanem *Mandatum* i które dla tego należą do najnowszego prawa kościelnego. Podają one Biskupom wskazówki co do książek w indeksie nie wymienionych imiennie, a ostrzegają sumienie chrześciańskie przed niebezpieczeństwem, jakiem książki niemoralne zagrażają pod względem wiary i obyczajów. Ogólne te zasady mają służyć Biskupom, kapłanom i świeckim za normę ogólną, wedle któréj łatwo poznać mogą książki niebezpieczne, które nie są na indeksie i których dla tego żadne wierne dziecko Kościoła do ręki brać nie powinno. Że tak ważne są te reguły, dla tego niech nam wolno będzie chociaż pokrótce je tutaj naszkicować.

I tak reguła I postanawia, że zakazy książek, wydane przez Papieży albo sobory ekumeniczne przed r. 1515, chociaż nie są powtórzone w nowym indeksie, zachowują całą swoją powagę. — Reguła II mówi o książkach heretyckich. Zakazem objęte tu są wszystkie dzieła jakiéjbądź treści głowaczy nowych herezyi (Lutra, Zwinglego, Kalwina, Szwenkfelda itd.), książki innych heretyków, które ex professo zajmują się kwestyami religijnemi, chociaż daje pozwolenie na czytanie ich książek, nie traktujących o kwestyach religijnych, jeżeli dokładnie je zbadali i przejrzeli teologowie z polecenia Biskupa. Takiéj samej rewizyi podlegają książki mężów, którzy jako katolicy napisali coś dobrego, ale albo wpierw, albo też potem w herezyą się uwi-

kłali. O ostatnim przepisie mówi Gury n. 984, 2do: „Clausula haec non videtur modo vigere." Tyle bowiem heretycy napisali i piszą książek o rzeczach obcych religii, że Biskupi nie mogą rozciągnąć nad niemi odpowiedniéj kontroli. — Reguła III pozwala na używanie tłomaczeń dzieł starszych kościelnych pisarzy, dokonanych przez heretyków, jeżeli nie zawierają w sobie nic wierze przeciwnego. Tłomaczeń Nowego Testamentu przez nich dokonanych nie wolno nikomu używać, zaś na używanie tłomaczeń Starego Test. mogą pozwolić Biskupi pod pewnemi warunkami mężom pobożnym i uczonym. Podobnie wolno podług reguły V używać książek przez heretyków wydanych, które podają tylko obce zdania (np. słowników), ale powinny one być wpierw dokładnie przejrzane i z błędów oczyszczone. — Podług reguły IV może Biskup, proboszcz lub spowiednik udzielić pozwolenie czytania Pisma św. w tłomaczeniu katolickiem wszystkim tym, o których można przypuścić, że ich wzmocni w wierze a nie osłabi, zakonnicy potrzebują do tego pozwolenia przełożonego swego. Reguła ta doznała późniéj zmiany o tyle, że ją po części ścieśniono, po części znów rozszerzono i złagodzono. Papieże Sykstus V i Klemens VIII zastrzegli sobie, że tylko sami pozwolenie to udzielać będą; Benedykt zaś XIV zatwierdził 13go czerwca 1755 następujący dekret Kongregacyi Indeksu: „Quodsi hujusmodi Bibliorum versiones vulgari lingua fuerint ab Apostolica Sede approbatae aut editae (de consensu tamen et approbatione Ordinarii) cum annotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus vel ex doctis catholicisque viris, conceduntur." Decyzya ta stanowi i dziś jeszcze ważne prawo pod względem przekładów biblii. Wiernym jednakże, nie tak doświadczonym w teologicznych rzeczach, trzeba zwracać uwagę, że winni postarać się u proboszcza albo spowiednika o pozwolenie czytania i posiadania przekładów biblii. Takim samym warunkom podlegają wedle reguły VI pisma religijno-polemiczne, pisane w języku ludowym. Ta reguła jednakże miała swoje znaczenie tylko w czasie walk z herezyami ówczesnemi. Wedle Perronego (de fide p. 1 n. 616), Heymansa i Godschalka nie ma ona już dzisiaj znaczenia. — Reguła VII zakazuje bezwzględnie wszystkich książek, których treścią są ex professo obscoena. Wyjątek stanowią tylko klasycy starożytności dla pięknego języka, ale nie powinna ich używać młodzież niedojrzała. — Reguła VIII nakazuje oczyszczać z błędów teologom katolickim książki, których główna treść jest dobra, a które mają tylko nieco przymieszki z herezyi, niewiary, i tak oczyszczone pozwala czytać. Necessitatis albo impotentiae causa nie ma ta reguła siły obowiązującéj, jeżeli nie zagraża periculum perversionis. — Reguła IX zakazuje książek, których treścią jest magia, przepowiadanie, zabobony, ale pozwala na używanie książek lekarskich i przyrodniczych. Observationes Klemensa VIII dodały do téj reguły trzy postanowienia: 1) że przekraczających to prawo nie tylko ordynaryusze, lecz i inkwizytorzy wedle konstytucyi Syxtusa V z 1586 r. ścigać powinni; 2) że bezwarunkowo podlegają zakazowi książki talmudyczne, kabalistyczne i inne haniebne książki żydowskie; 3) że książkę żydowską Magazor wolno czytać tylko w hebrajskim języku. — Reguła X odnawia postanowienia sesyi 10téj soboru Lateraneńskiego i dodaje, że w Rzymie przed drukiem winien być manuskrypt oddany do aprobaty wikaremu apostolskiemu i magistrowi papiezkiego pałacu albo innéj przez Papieża desygnowanéj osobie, na innych zaś miejscach Biskupowi albo mężowi przez niego postanowionemu i inkwizytorowi haereticae pravitatis miasta albo dyecezyi, w któréj książka ma być drukowana. Ci zaś powinni sami napisać aprobatę, albo ją zaopatrzyć w podpis własnoręczny, ale nie powinni odwlekać sądu swojego i opóźniać. Cenzor winien zachować u siebie manuskrypt autentyczny, własnoręcznie podpisany przez autora. Aprobata winna być na czele wydrukowana i zaopatrzona w podpis Biskupa albo cenzora, tak żeby pod względem jéj autentyczności nie było żadnéj wątpliwości. Aprobata winna być udzieloną bezpłatnie. Uwagi, dodane do téj reguły przez Pap. Aleksandra VIII, dotyczą samego Rzymu, dla tego pomijamy je tutaj; dodana także instrukcya Klemensa VIII podaje przepisy pod względem druku. Przypomina ona nasamprzód dekret soboru Trydenckiego, zakazujący drukowania książek, na których wcale nie masz podanego imienia, nazwiska i ojczyzny autora, a tylko z ważnych powodów pozwala je opuścić, ale w takim razie musi w to miejsce przyjść imię cenzora. Tak samo musi być na początku i na końcu książki umieszczone nazwisko drukarza, miejsce i rok druku. Kto chce wydać dzieło, winien wręczyć je przed drukiem całe Biskupowi albo inkwizytorowi, aby można potem porównać drukowane dzieło z rękopisem. Na cenzorów winni być brani mężowie wypróbowanéj pobożności i uczoności, dający gwarancyą, że w wyroku swoim żadnemi ludzkiemi względami powodować się nie pozwolą. Aprobata winna być położona na czoło książki. Książka odrzucona może uzyskać aprobatę po oczyszczeniu jéj z błędów, ale w takim razie winna mieć na czele notę odrzucenia, zakaz dawniejszy i poświadczenie, że z błędów została oczyszczona.

(Dalszy ciąg nastąpi).

KRONIKA
dyecezalna i zagraniczna.

Poznań. Ks. Hebanowski dziekan z Lwówka i ks. Połomski dziekan z Wąbrzeźna (dyec. chełmińska), uczestnicy ostatniéj pielgrzymki słowiańskiéj, zamianowani zostali szambelanami papiezkimi. — Dnia 8 b. m. umarł ks. Michał Kozłowicz, proboszcz w Ostrowie p. Pakością, najstarszy kapłan z obydwóch dyecezyi. Ur. 1794 wyśw. 1818. R. † I. † P.

Dyecezye polskie. Nadesłano nam litografowany spis imienny Biskupów i kapłanów, oraz zakonników polskich, przebywających do obecnéj chwili na wygnaniu w Syberyi i głębokiéj Rosyi. Biskupów jest czterech: 1) Arcybiskup warszawski ks. Szczęsny Feliński w Jarosławiu nad Wołgą od r. 1863; 2) Biskup wileński ks. Adam Stan. Krasiński w Wiatce od r. 1863; 3) Biskup łucko-żytomierski ks. Kasper Borowski w Permie od r. 1870; 4) nominat Biskup sufragan warszawski ks. Paweł Rzewuski w Astrachanie od r. 1865. Następnie wymienia spis nazwiska **257** księży, 9 kleryków i 3 braciszków zakonnych. Przy każdem nazwisku podany jest rok, w którym autorowie tego wykazu ostatnią mieli o tych księżach wiadomość. Niejeden z tych już nie mieszka tam, gdzie mieszkał przed kilku laty, niejeden przeniósł się do wieczności, albo do kraju powrócił, czego w każdym pojedyńczym przypadku dla trudności w komunikacyi i korespondencyi sprawdzić nie było można. Z uwag dodanych do tego spisu dowiadujemy się, że oprócz kapłanów w wykazie tym wymienionych są jeszcze inni internowani w kraju, w klasztorach, mający wyjazd zabroniony z miejscowości, w których przemieszkują. są także inni, którym pozwolono powrócić do kraju, lecz zabroniono im wszelkiego jawnego sprawowania funkcyi kapłańskich. Spis ten w ogóle nie ma ma pretensyi do dokładności. Robiony na podstawie korespondencyi, nadchodzących od księży z wygnania, nie może być ani zupełnym, ani wolnym od błędów, trudno bowiem pozbierać wiadomości szczegółowe i pewne o tylu set kapłanach, rozproszonych na ogromnéj przestrzeni imperyum rosyjskiego. Chcąc mieć wykaz całkiem dokładny, należałoby się chyba udać do wszystkich Biskupów katol. pod berłem rosyjskiem, a osobliwie do metropolity mohylewskiego, w obrębie dyecezyi którego większa część wygnańców przebywa. Pominięci zostali w rzeczonym spisie wszyscy, o których pewna jest wiadomość, że albo życie zakończyli na wygnaniu, albo do kraju powrócili, albo za paszportem emigracyjnym za granicę państwa rosyjskiego wyjechali; a daléj kapłani obrządku gr.-kat. dyecezyi chełmskiéj, którzy są internowani po różnych miejscach Królestwa Pol. Na osobną wzmiankę zasługują kapłani wygnańcy, zamieszkali w Kurlandyi w liczbie około 70. Kiedy skutkiem manifestu carskiego z r. 1874 oswobodzono wielką część kapłanów, zesłanych do Syberyi lub dalszych gubernii rosyjs., dano im paszporta dozwalające im mieszkać w całem imperyum rosyjskiem, z wyjątkiem Królestwa Polskiego, zachodniego kraju czyli prowincyi zabranych i gubernii petersburgskiéj i moskiewskiéj. Wów

czas kto tylko mógł z kapłanów, szczególnie Żmudzini i Litwini, spieszyli do Kurlandyi, jako gubernii najbliższej kraju, gdzie nadto można było znaleźć pomieszczenie i zajęcie przy katolickich parafialnych kościołach. Lecz rząd rosyjski prędko pomiarkował się, że za wielką łaskę wyświadczył wygnańcom i zabronił dalszego udawania się do Kurlandyi. Ci, którzy zdążyli się tam umieścić, pozostali już, ale im równie jak i innym wygnańcom do polskich dawnych prowincyi powracać nie wolno. Połąga, na Żmudzi niegdyś, obecnie przyłączona administracyjnie do Kurlandyi i dla tego tam się wygnańcy znajdują. — Kilku wygnańców otrzymało posady wikaryuszy przy kościołach kat. w Rosyi lub Syberyi, ale i tym do kraju wracać nie wolno, więc zawsze się liczą do kategoryi wygnańczej. — Kapłani będący na wygnaniu nie pobierają od rządu albo żadnego wsparcia, albo tak szczupłe, że wyżyć z niego nie mogą, zwłaszcza że wzbroniony im jest wszelki zarobek poboczny, stanowi kapłańskiemu odpowiedni, jak dawanie lekcyi itd. Ztąd też wszyscy, co prywatnego majątku nie posiadają, cierpią dotkliwy niedostatek. — Kapłani chociaż uwolnieni z pod nadzoru policyi, po za obręb miejscowości, w których są internowani, wydalać się nie mogą i na różne dokuczliwości ze strony władz są narażeni. Wielu chcąc się uwolnić od tego nieznośnego stanu, podawało prośbę o paszport emigracyjny za granicę, bez powrotu do Rosyi. Ale ledwo kilku za szczególną protekcyą taki paszport otrzymało, innym odmówiono, choć swoją prośbę kilkakrotnie ponawiali i chociaż już kilkanaście lat na wygnaniu przepędzili, a wiekiem podeszłym są przyciśnieni. — Co do natury mniemanych przestępstw, które tych kapłanów na wygnanie zawiodły, 3 są główne kategoryc: 1, takich, co wywiezieni zostali bez wyroku, drogą administracyjną za udział w manifestacyach r. 1861, które lubo natury politycznej, ze zbrojnem powstaniem 1863 r. bezpośredniego związku nie miały, kara zaś za nie wymierzona nie jest w żadnéj proporcyi do winy. Tak np. ks. Juvenalis, Kapucyn, za kazanie, powiedziane w r. 1861, od 20 lat bez przerwy na wygnaniu się znajduje; 2, takich, co obwinieni byli o udział w powstaniu 1863 r. i skazani zostali wyrokami sądów wojennych do ciężkich robót, albo na deportacyą (posielenie) na Syberyi, ze Syberyi zaś na mocy manifestu carskiego przeniesieni zostali do Rosyi europejskiéj. W ciężkich robotach dzisiaj, o ile wiadomo, nie ma nikogo z kapłanów; 3, takich, co wywiezieni zostali za sprawy natury czysto kościelnéj, nie mające żadnego związku z polityką, jak np. ksks. Biskupi (szczególnie ks. Biskup Borowski), ks. prałat Kruszyński z Żytomierza, ks. dziekan Piotrowicz z Wilna, który rytuał moskiewski spalił na ambonie, ksks. Narwojsz i Szukanowski wywiezieni za nieprzyjęcie tegoż rytuału, ksks. Romanowski, Woźniakowski i Jackowski za rozszerzanie nabożeństwa do Serca Jez., ks. Puchalski, ks. Buterlewicz i ks. Ludowicz za opór przeciw Seneczykowskiemu, ks. Wróblewski za to, że przestrzegł alumnów akademii duchownéj petersburgskiéj, iż mający ich święcić biskup Staniewski jest w cenzurach kościelnych, ks. Znosko za odczytanie manifestu wojennego w roku 1877 w polskiéj parafii po polsku a nie po rosyjsku itd. itd. Oprócz kapłanów są na wygnaniu, osobliwie w gubernii chersońskiéj, setki chłopów unitów z Podlasia, cierpiących za wierność wierze św. katolickiéj. — Najprzewiel. ks. Biskup tarnowski na list ze świętopietrzem, jaki z okazyi pielgrzymki słowiańskiéj wystosował do Ojca św., otrzymał z Rzymu następujące pismo:

Venerabili Fratri Josepho Aloysio Episcopo Tarnoviensi

LEO PP. XIII.

Venerabilis Frater! Salutem et Apostolicam Benedictionem. Magna animi Nostri jucunditate accepimus, Venerabilis Frater, obsequentissimas litteras, quas die 21 praeteriti mensis ad Nos dedisti. Nihil enim Nobis gratius esse potest, quam perspicere catholicis Slavis utriusque ritus summopere acceptam esse curam, quam Nos de eorum spirituali salute et profectu pro Nostro Apostolico munere gerimus. Quare gratias plurimas Tibi referimus ob peculiare studium, quod ostendisti, ut *dioecesis Tua nulli secunda foret* in Slavica peregrinatione, quae laetissimum exitum recens obtinuit. Id unum hac in occasione dolere debuimus Te, qui ceterum justa detinebaris causa, paterno complecti non potuisse inter illos Venerabiles Fratres, quibus Romam iter cum devotis peregrinis aggredi licuit. Magnopere vero cupimus, ut *grati animi Nostri sensus* pandas *Sacerdotibus et Laicis Tarnoviensibus,* qui huc advenerunt, quique quocumque modo praeclari devotionis testimonii, quod Slavica peregrinatione exhibitum est, participes fuerunt. Quos inter praesertim numerandi sunt tot dilecti Nostri filii, qui nomina sua dederant pulcherrimis litteris, incipientibus „Głos Twój", quae peramplo volumine contenta Tarnoviensis Dioecesis fidelium erga hanc S. Sedem devotionis perenne apud Nos documentum constituent. Una cum iis vero merito accensendi sunt, qui a Te indigitatas oblationes s. Petri obolo contulerunt. His omnibus nuntiare etiam non omittas Benedictionem Apostolicam, quam ipsis eorumque familiis, ac Tibi praesertim, Venerabilis Frater, tamquam praecipuae Nostrae in Vos dilectionis pignus, ex intimo corde peramanter in Domino impertimus. Datum Romae apud S. Petrum die 11 Julii 1881. Pontificatus Nostri Anno Quarto.

LEO PP. XIII.

Ks. Arcyb. Wierzchlejski ze Lwowa wysłał pod d. 22 lipca rb. do Ojca ś. bardzo piękny list, ubolewający nad zniewagą, zadaną Papieztwu przy przeprowadzeniu zwłok Piusa IX. — W Krakowie umarł 31 z. m. nagłą śmiercią kapłan z dyecezyi naszych, ks. J. Binek, ze Zgrom. księży Misyonarzy reguły ś. Wincentego a P. Ks. Binek kształcił się w naszych seminaryach i tutaj odebrał święcenia kapł., a zanim wstąpił do Zgrom. ksks. Misyonarzy, pracował w dyecezyi naszéj czas krótki jako wikaryusz. Odznaczał się zaś wielką gorliwością i pobożnością. (Ur. 1838 wyśw. 1863). R. † I. † P. — Dnia 3 b. m. rozstał się z tym światem w Tarnowie kanonik katedralny, były wicerektor seminaryum tarnowskiego ks. Jan Fąforko (ur. 1829 wyśw. 1853, w kapitule zasiadał od 1874).

Rzym. Na konsystorzu papiezkim, odbytym 4 bm. według zwykłego ceremoniału, na którym także był obecny Mgr. Ferahian, superyor hospicium ormiańskiego S. Biagio w Rzymie, jako prokurator nowego patryarchy ormiańskiego i signor kom. De Dominicis Tosti, adwokat św. konsystorza, który w łacińskiej mowie prosił o potwierdzenie wybranego patryarchy. Ojciec św. zatwierdził naprzód Mgra Stefana Azarian, dotychczasowego Arcybiskupa Nicosii in part. inf., patryarchą z imieniem Stefana Piotra X. Następnie ogłosił następujące nominacye: arcybiskupem w Cagliari O. Wincentego Berchialla z kongregacyi Oblatów, prokuratora jeneralnego, prof. teologii w S. Ponzio (około Nizzy) i dr. św. teol.; arcybiskupem w Wiedniu O. Celestyna Ganglbaur z zakonu św. Benedykta, z dyec. Linz, opata w Kremsmünster; arcybiskupem w Goa (Indye wschodnie — dzierżawy portugalskie) Mgra Antoniego Sebastyana Valente, z dyec. Beja, prof. teol. przy uniw. w Coimbra, protonot. apost. ad instar., członka akademii św. Tomasza i dr. św. teol.; arcyb. w Tiro in part. inf. Mgra Domenico Jacobini Rzymianina, prałata dom., podbibliotekarza pap., prefekta studyów w pap. sem. rzymskiem, kanonika bazyliki watyk., konsultora Kongr. św. Inkwizycyi, Odp. i Relikwii, dra obojga praw; biskupem w Macerata i Tolentino ks. Seb. Galeati, kanonika teologa w Imola, wik. jen. w Acquapendente, dra ob. pr.; Biskupem w Melfi i Rapolla ks. Józefa Camassa di Lecce, prof. św. teol. w sem. dyec., dra św. teol.; biskupem w Calabozo w Stanach Zjedn. Caracas ks. Salustyana Crespo, z archid. Caracas, proboszcza, prof. teol. na uniw., wikar. jener. dyecezyi Benezuela i Caracas, dra św. teol.; biskupem w Samo in p. i. ks. Bened. Mariani, z opactwa Subiaco, kanonika later., adwokata kuryi rzymskiéj, cenzora, egzaminatora, wikar. jener. w Montefiascone, dra św. teol. Następnie ogłosił Papież nominacye biskupów, dokonane już dawniéj przez brewia: Mgra Suter, przeniesionego z Rozalia in p. i., arcybiskupem Ancyry in p. i.; Mgra Wilhelma Massaio przeniesionego z Cassaja i. part. i. arcybiskupem Stauropolis i. p. i.; ks. Reginalda Mac Donald, prob. z Pictou, dyec. Arichat, biskupem w Harbour Grace; ks. Flasch, rekt. Salezianum koło Milwaukee, biskupem w La Crosse; ks. Wiggen, prob. misyi w Madison Biskupem w Newark; ks. Mullen z archidyecezyi Chicago biskupem nowo utworzonéj w Stan. Zjedn. Ameryki dyec. Davenport; ks. Mich. O'Farrel, prob. od ś. Piotra w N. Yorku biskupem nowo erygowanéj dyec. Trenton; ks. Winc. Pesci, z Florencyi, Kapucyna, wik. ap. w Patna biskupem w Marciana i. p. i.; ks. Józefa Fenouil z Zgrom. misyonarzy paryz., wik. ap. w Yun-Nan biskupem w Tenedos i. p. i. W końcu adwokaci św. konsystorza prosili o paliusz dla patryarchy cylicyjskiego i arcybiskupa w Cagliari. Arcybiskupi z Wiednia i Goa byli obecni. Gdy Ojciec św. powrócił z sali konsystorskiéj do swych pokoi, na sali tronowéj podziękował prokurator nowego patryarchy ormiańskiego w pięknéj mowie łacińskiéj za to zatwierdzenie w imieniu patryarchy i całego narodu ormiańskiego, na co Ojciec św. również po łacinie serdecznemi słowy odpowiedział.

Niemcy. Sprawa obsadzenia stolicy biskupiéj w Trewirze została prędko załatwiona. Ks. dr. Korum uległ woli Stolicy Apost., otrzymał już nominacyą na Biskupa brewem pap. i przyjął w niedzielę zeszłą święcenie bisk. z rąk Kardynała wikaryusza w Rzymie. Ciekawość teraz, czy tę nominacyą poprzedziło ze strony rządu pruskiego jakiekolwiek przyrzeczenie pewnych ulg dla Kościoła. — Pogrzeb Biskupa sufragana i administratora dyecezyi Lothara Kübel we Fryburgu odbył się z wszelką wspaniałością i przy wielkim udziale tak dostojników państwa i reprezentantów wszelkich władz,

jak duchowieństwa i ludności. — Wikaryuszem kapitulnym dyecezyi fryburgskiej obrany został dr. teol. Jan Orbin (ur. 1806 r., wyśw. 1830, kanonikiem mianowany 1847).

Kwestye teologiczne.

Domicilium i parochus proprius przy zawieraniu małżeństw. Szymon i Anna rodem z jednéj parafii, gdzie ich rodzice jeszcze mieszkają, obecnie na służbie w innych parafiach, Anna w parafii osieroconéj, zgłaszają się do sąsiedniego proboszcza A, który ma prawo kopulować parafian osieroconej gminy, z zapowiedziami a następnie z ślubem. Gdy oblubieńcy w dzień ślubu przybyli do kościoła i świadectwo wyszłych w parafii Szymona zapowiedzi dostawili, przychodzi nagle księdzu A na myśl, że oblubienica, gotując się do zamążpójścia, zapewne już osieroconą parafią opuściła i do domu rodzicielskiego powróciła. Tak też rzeczywiście było. Ponieważ jednak wszystko do ślubu było przygotowane, proboszcz A tłomacząc sobie, że oblubienica do ostatniéj prawie chwili jego jurysdykcyi poddaną była, że pobyt kilkunastodniowy u rodziców jurysdykcyi jego nie zniósł, dał ślub, lecz polecił pójść natychmiast do proboszcza rodzinnego miejsca, ks. B, który uzupełni, jeśli coś braknie. Proboszcz B porozumiewa się jednak wprzódy z prob. A, przyczem objawiają się następujące zdania. Ksiądz A uważa zawarte wobec siebie małżeństwo za nieważne z powodu, że nie otrzymał delegacyi od proboszcza oblubieńca, a oblubienica swoje quasi domicilium opuściła zupełnie, i jest zdania, że proboszcz B jako parochus veri domicilii ma prawo udzielić ślub. Proboszcz B zaś sądził, że ślub jest ważny, gdyż oblubienica była pełnoletnia, a ponieważ od kilku lat zawsze po za rodzicielskim domem przebywała i teraz tylko krótki czas u rodziców mieszka, uważać więc ją należy po opuszczeniu mieszkania w osieroconéj parafii za vaga. Inny kapłan C, którego zapytywano o radę, uważał małżeństwo za ważne, gdyż A miał titulum coloratum. Ponieważ jednak A nie dał się inaczéj przekonać, delegowany został przez B i kazał oblubieńcom consens małżeński coram duobus testibus i secreto odnowić. Cóż sądzić 1, o postępowaniu A i 2, o owych trzech zdaniach?

Odp. 1. Jakkolwiek A miał powody przypuszczać, że nie utracił prawa do dawania ślubu, był powinien, ponieważ chodziło o ważność małżeństwa, ślub odłożyć. Ponieważ jednak nie byłoby się obeszło bez zgorszenia, złości a może i grzechu, i uważał, że in dubio może tak działać, zwłaszcza że użył najpewniejszego środka do rewalidacyi małżeństwa, w razie gdyby ślub nie był ważny, tego dnia jeszcze i bez niebezpieczeństwa poprzedniéj copula nakazując oblubieńcom stawić się przed proboszczem rodziców, jest po części uniewiniony. W każdym jednak razie był powinien z góry się zastanowić, czy taka zmiana mieszkania nie wpływa według prawa kanonicznego na asystencyą przy zawieraniu małżeństwa, i przy zapowiedziach był się powinien wypytać, czy oblubienica miała zamiar opuszczenia na zawsze quasi domicilium. Boć to często się zdarza, że służące krótko przed swem zamążpójściem opuszczają służbę a przenoszą się do rodziców, lub krewnych. — 2. Zdanie ks. C. tutaj wcale nie na miejscu, bo zasada „si habet sacerdos titulum coloratum et ex errore communi parochus reputetur,“ a ztąd przy zawieraniu małżeństw odnośnych parafian ważnie może asystować, „quia ecclesia tunc ob bonum commune jurisdictionem supplet“ (Gury II, 849) tutaj zastósować się nie da, gdyż nie chodzi o to, czy A jest legitimus parochus, lecz o to, czy Anna jest jego parafianką. Jeśli proboszcz daje ślub w błędnem mniemaniu, że jeden z kontrahentów uchodzi za jego parafianina, Kościół non supplet jurisdictionem, a małżeństwo jest nieważne. — 3. Ksiądz A miał słuszność, że się jako parochus quasi domicilii uważał za nieuprawnionego do dawania ślubu, gdyż Anna z dniem, w którym opuściła miejsce służby, aby do niego więcéj nie powrócić, już nie miała tamże quasi domicilium, a innego tytułu, np. delegacyi ze strony proboszcza oblubieńca nie było. — 4. Czy jednak ślub był nieważny? Bez pytania byłby nieważnym w takim razie, gdyby Anna nie była vaga, lecz jak A przypuszcza, w miejscu swego urodzenia miała domicilium verum. Lecz przeczy temu B — czy słusznie? Pewną jest rzeczą, że proboszcz miejsca urodzenia jako taki nie jest kompetentny, chyba gdyby miejsce urodzenia było zarazem miejscem zamieszkania jednego z kontrahentów. Że Anna przez kilkunastodniowy pobyt w miejscu urodzenia nie pozyskała tutaj quasi domicilium, nie ulega wątpliwości, gdyż do tego potrzeba „integrum semestre vel brevior commoratio cum intentione per integrum saltem semestre manendi“ (Feye De impedim. et dispensat. matrim.), a tego zamiaru Anna nie miała. Lecz jako dziecko miała w swem miejscu urodzenia, gdyż jéj rodzice tam mieszkali, domicilium verum. Czy utraciła je później? Nie utraciła z pozyskaniem pełnoletności, jak sądzi B, ani też przez to, że po innych miejscach służyła i tam zyskała quasi domicilium. Bo z pozyskaniem quasi domicilium na jakiem miejscu nie traci się eo ipso domicilium verum, jakie się posiada na innem miejscu. Dzieci tracą tylko wtenczas udział w domicilium rodziców, jeśli dotychczasowe miejsce zamieszkania (czy z rodzicami czy bez nich) zupełnie opuszczają (czy to gdzieindziéj stale zamieszkują, czy tworzą sobie tylko quasi domicilium, lub jako vagi przenoszą się z miejsca na miejsce). Jeśli Anna mieszkanie rodziców opuściła wtenczas dopiero zupełnie, gdy po ślubie dokądinąd się przeniosła, to A ma słuszność, że ze strony oblubienicy tylko ks. B jedynie był uprawniony do dawania ślubu i to jako parochus domicilii veri Anny, i pierwszy ślub był nieważny. Jeśli zaś domicilium w miejscu urodzenia już dawniéj utraciła, to ją, jak B uważa, w czasie, o który tu chodzi, tj. od chwili opuszczenia służby aż do osiedlenia się na nowem miejscu po ślubie uważać należy za vaga a wtenczas pierwszy ślub jest ważny, gdyż takich osób bez domicilium jest ten duchowny parochus proprius, w którego parafii właśnie w chwili zawarcia ślubu znajdują i to nawet w takim razie, gdyby tylko jeden z kontrahentów uchodził za vagus, podczas gdy drugi miał stałe domicilium (Weber Ehehindernisse § 19 VIII). — 5. A i B, nie mogąc się zgodzić w zapatrywaniach na ważność pierwszego ślubu, zgodzili się na to, aby dla pewności A, otrzymawszy delegacyą od B, ponowić kazał w obec siebie i dwóch świadków konsens małżeński. Czy przez ten drugi akt Szymon z Anną zawarli niewątpliwie ważne małżeństwo? Kwestya, czy B miał teraz prawo do delegacyi. Jeżeli duchowni ci nie tego samego dnia, lecz późniéj dopiero w téj sprawie się porozumiewali, mogli tymczasem nupturyenci zaraz po ślubie przenieść się dokądinąd na mieszkanie i tam domicilium verum utworzyć. Jeśli się osiedlili w gminie, należącéj do parafii innego proboszcza, to nikt inny, tylko ten nowy proboszcz ma prawo do dawania ślubu, a więc do udzielenia delegacyi. W takim razie Szymon z Anną po raz trzeci muszą przed tym proboszczem konsens ponowić, aby wreszcie ważnie zawrzeć małżeństwo.

Dekreta św. Kongregacyi.

Z jakiéj materyi winna być cuppa przy kielichach do Mszy św. i puszkach? Kongregacya św. Obrz. wydała pod d. 28 maja 1877 do Biskupa w Albenga następujący reskrypt: „Exposuit amplitudo Tua huic Congregationi S. Rituum, quo antecessor tuus sive ex multiplicitate furtorum sacrilegorum, sive ex paupertate, ad quam redactae sunt fere omnes ecclesiae dioecesis Albinganen., non solum permisisse sed etiam suasisse administratoribus parochialibus vasa sacra ex metallo quocumque, dummodo solide confecta, et dummodo cuppae calicum et pyxidum ac patenae intus auro essent oblinitae. Quum vero ex responsione, quam Amplitudo tua asserit sub die 20 Martii anni 1876 datam fuisse Rmo episcopo Astensi, appareat cuppam calicum omnino debere esse vel auream vel saltem argenteam intus auro oblinitam: ipsa Amplitudo tua, attentis expositis ac praesertim prae oculis habens paupertatem ecclesiarum, ab eadem s. Congregatione postulavit, ut aut ecclesiis suae dioeceseos

permittatur adhuc acquirere calices, quorum cuppae sint ex metallo aurichalco vel cupro confectae, vel saltem ut in praedictis ecclesiis eorumdem calicum jam emptorum usus continuari possit sine limitatione temporis. Sacra vero eadem Congregatio, audita relatione hujusmodi instantiae per infrascriptum Secretarium facta, rescribere rata est: *Communicetur Rmo D. episcopo oratori decretum in una Romana die 16 martii anni 1876.* (Dekret przytoczony odpowiada na pytania: 1, An fabricari possint calices pro sancto sacrificio missae, quorum cuppae sunt ex metallo aurichalco vel cupro confectae? 2, An hujusmodi cuppae etsi inauratae licite consecrari queant ab episcopo? 3, An tolerari possit, quod ecclesiae, quae praedictos calices jam habent, eorumdem usum valeant retinere? ad 1, *Serventur rubricae;* ad 2, *Provisum in primo;* ad 3, *Abusum esse interdicendum: congruo tamen assignato tempore, ut de aliis calicibus providcantur*). Według tego więc dekretu nie wolno innych używać kielichów do Mszy św. i puszek, tylko takich, co mają srebrne i złocone cuppy.

PIŚMIENNICTWO KOŚCIELNE.

Coraz częściéj słyszeć można narzekania pasterzy dusz na wielkie trudności i mozoły, jakie im sprawia przygotowanie dzieci do pierwszéj Spowiedzi i Komunii św. Odkąd bowiem usunięto duchownych ze szkół i zakazano im nawet dozorować naukę religii udzielaną przez nauczycieli, — wynoszą dzieci ze szkoły bardzo szczupłe wiadomości z religii. Na pasterzu tedy dusz spada ciężki obowiązek nauczenia ich w krótkim przeciągu czasu, najwyżéj w kilku miesiącach, wszystkiego co do życia religijnego i kościelnego, a zwłaszcza do godnego przyjmowania tych Sakramentów, które przez całe życie stanowić będą podstawę wszelkiéj pobożności i pracy nad zbawieniem duszy, jest koniecznie potrzebne. Któryż kapłan, stanąwszy z całym materyałem nauki religijnéj, zawartéj w katechizmach, w obec dzieci niczego nie umiejących, nie zatrwożył się na myśl, że w kilku miesiącach przejść musi to wszystko, czego dawniéj przez lat kilka uczono. Aby pracę tę pasterzom dusz ułatwić, podać im i dzieciom do ręki praktyczny i jak najtreściwszy, najzwięźlejszy a najkrótszy wykład religii, wydaliśmy nakładem naszym ułożoną przez jednego z współpracowników naszych, **ks. lic. Aug. Jaskulskiego,** plebana ze Śniecisk, książkę, odpowiadającą jak najzupełniéj temu celowi, owoc kilkoletniéj praktyki katechetycznéj, mogącéj się poszczycić dobremi rezultatami, pod tyt.:

Przygotowanie do pierwszéj Spowiedzi i Komunii św.

Z obszernego materyału, złożonego w katechizmach dyecezalnych, którego niepodobna opanować zupełnie w godzinach, przeznaczonych na przygotowanie do spowiedzi, wybrał autor co ważniejszego i koniecznego, aby w zimowem półroczu, które w parafiach wiejskich jedynie do téj nauki się nadaje, módz dzieci nauczyć najgłówniejszych zasad wiary i obowiązków chrześciańskich. Od 1 listopada do 1 kwietnia, ucząc w środy i soboty po południu, zyskuje się lekcyi 40. Autor całą naukę przygotowawczą rozłożył na 32 lekcye (8 zostawując na powtórzenie) i zawarł w niéj co mniéj więcéj ludowi naszemu jako elementa wiary, podstawa rozleglejszéj, mającéj być w późniejszem życiu przez nauki i kazania w kościele więcéj rozwiniętéj wiedzy, jak najzupełniéj wystarcza. Jest tam wyłożona zwięźle i treściwie, w krótkich pytaniach i odpowiedziach nauka o wierze, Bogu, przymiotach boskich i Trójcy św., stworzeniu świata, Aniołach, człowieku, grzechu pierworodnym, Jezusie Chrystusie, Jego osobie, życiu i śmierci, w ogóle o całem dziele odkupienia, o Kościele, ostatnich w Składzie apostolskim artykułach wiary, o miłości Boga i bliźniego, 10 przykazaniach boskich, 5 przykazaniach kościelnych, o grzechu i cnocie, łasce Boskiéj, krótka nauka o wszystkich Sakramentach śś., obszerniejsza o Sakr. Pokuty i Ołtarza, a w końcu o Bractwach kościelnych. Do każdéj lekcyi dodana jest krótka nauka moralna, mająca na celu usposobić dobrze serca na ważną chwilę przyjęcia P. Jezusa. Drugi dział téj książki obejmuje bliższe przygotowanie do spowiedzi, a więc wskazówki, nauki, zachęty do dobrego odprawienia spowiedzi, wraz z odpowiedniemi aktami, modlitwami i rachunkiem sumienia. Trzeci dział, poświęcony przygotowaniu do Komunii św., zawiera nauki o zacności i wielkości Sakr. Ołtarza, upomnienia do czystości serca, myśli i uwagi pobożne w tak ważnéj chwili, modlitwy przed i po Komunii św., a wreszcie modlitwy odpustowe (u nas na mocy indultu pap. dzieci przystępujące do pierwszéj Komunii śtej zyskują odpust zupełny). Przy pomocy takiéj książki ma kapłan pracę przygotowania nadzwyczaj ułatwioną, gdyż potrzebuje tylko jednę po drugiéj lekcyi zadawać do nauczenia w domu, w godzinach zaś nauki ograniczyć się tylko na przesłuchiwaniu i wyjaśnianiu, gdzie tego uzna za potrzebę. Książka ta nadto wielką przysługę oddać może w parafiach osieroconych, gdzie dzieci nie mogą pobierać nauki przygotowawczéj u księży. Każda matka z tą książką w ręku zastąpi bardzo dobrze duchownego i przygotuje sama dzieci swe do spowiedzi. Mamy przekonanie, że praktyczność książki ks. J. znajdzie uznanie, jak już je znalazła u tych duchownych, co ją poznali w rękopisie. Zresztą autor przyjmie bardzo chętnie wszelkie wskazówki i rady i uwzględni je w następnem wydaniu. Książka nasza opatrzona jest w Imprimatur Najprz. ks. Biskupa chełmińskiego. Aby umożebnić jak największe jéj rozpowszechnienie, ustanowiliśmy jak najniższą cenę, gdyż 6 arkuszy druku (96 stron 16⁰) obejmującą i mocno oprawioną sprzedajemy tylko po ***35 fen.*** egzemplarz. Przy zamówieniach w większéj ilości, **począwszy od 10 egzemplarzy,** obliczymy egz. po ***30 fen.*** Nabyć zaś można książkę tę tylko w **Redakcyi „Przeglądu Kościelnego“ i u autora *(Śnieciska p. Zaniemyśl).***

ROZMAITOŚCI.

Z życia Biskupa Mermillod. W małem dziełku pod tytułem: „Klękanie przed Najśw. Sakramentem“ opowiada znany pisarz kościelny Gaume co następuje: „Znacie wszyscy świątobliwego Biskupa Mermillod, wymownego apostoła. Opowiadał mi razu pewnego, że będąc jeszcze wikaryuszem w Genewie, nawrócił protestantkę, nie wiedząc wcale o tem, przez należyte klękanie przed Najśw. Sakramentem. Miał on zwyczaj nawiedzać co wieczór Sanctissimum, opatrywać lampkę wieczną i patrzeć, czy drzwi są pozamykane i nikt do kościoła się nie zakradł. Były powody obawiania się o świętokradztwo. Kiedy czynności swe pokończył, klękał Mermillod przy stopniach ołtarza, głęboki P. Jezusowi oddawał pokłon, a na znak swéj szczególniejszéj czci do Najśw. Sakr. ucałował ziemię i powracał potem do domu. Pewnego wieczora, kiedy sądził, że jest sam, odprawił zwykłe modlitwy i adoracye przed N. Sakramentem. Kiedy powstał z ziemi, usłyszał szelest; drzwi konfesyonału się otworzyły i pewna pani z wyższego towarzystwa wyszła z niego. „Cóż Pani tu porabiasz o tak niezwykłéj porze,“ zagadnął ją Mermillod. „Jestem protestantką, jak Pan wiesz,“ odpowiedziała. „Uczęszczałam pilnie na kazania, jakie podczas postu miewałeś o rzeczywistéj obecności Chrystusa P. w Sakramencie Ołtarza, i przekonałam się z nich o prawdziwości téj nauki. Jedna tylko wątpliwość pozostała we mnie — przebacz Pan, że to mówię — czy wierzysz sam w to, co mówisz? Chciałam dla tego przekonać się, czy potajemnie przed św. Eucharystyą tak się bierzesz, jak ten, co wierzy, i byłam zdecydowana nawrócić się, jeśli postępowanie Twoje zgadza się z nauką. Przyszłam, widziałam i wierzę. Wysłuchaj mnie spowiedzi.“ Dzisiaj pani ta jest jedną z najgorliwszych katoliczek w Genewie.“

Redaktor i nakładzca ks. Władysław Jaskulski w Poznaniu. — Drukiem Jarosława Leitgebra w Poznaniu.